

# Stav digitalizace speciálních fondů Národní knihovny České republiky

Verze 3 (11. 6. 2021)

Předkládá: sekce Odbor správy fondů, Odbor Historické a hudební fondy a Slovanská knihovna

Úvod: Vzhledem ke specifickým sbírek Národní knihovny ČR je analytický dokument rozčleněn do oddílů věnovaných historickým a hudebním fondům a fondům Slovanské knihovny, dosavadní praxe, priority a návrhy do budoucna jsou stanoveny v rámci těchto oddílů.

## Odbor Historických a hudebních fondů

### Oddělení rukopisů a starých tisků (ORST)

#### 1. Rukopisy:

Jádro rukopisného fondu tvoří středověké kodexy s vazbou na středoevropský kulturní kontext, na tuto část fondu je soustředěna dosavadní digitalizace. Vedle středověkých rukopisů obsahuje fond i dosud málo zpracované novověké rukopisy, ale i další sbírky, často mimoevropského původu (orientální rukopisy – 1200 exemplářů, řecké papíry – 7000 exemplářů, indické rukopisy – 461 exemplářů), jakož i jednu významnou literární pozůstalost (archiv Adalberta Stiftera).

Celkový rozsah sbírky: 14 544

Dosud digitalizováno: 1 831 rukopisů (tj. celkově 12,5 %)

✓ **Zbývá zdigitalizovat: 12 713 rukopisů (87,5 %).**

Celkový rozsah sbírky středověkých rukopisů: 3 358

Dosud digitalizováno: 1 604 (tj. 48 %)

✓ **Zbývá zdigitalizovat: 1 754 středověkých rukopisů (52%).**

**Dosavadní praxe:** Digitalizace rukopisů probíhá ve spolupráci ORST, HO a SK v rámci projektů ve VISK 6, v němž se provádí digitalizace vysoké kvality, je finančně velmi nákladná, avšak z důvodů jak zachovných, tak uživatelských, je nezbytná.

**Návrh do budoucna:** Pro jiné rukopisy je třeba hledat jiná řešení. Sbírkou obsahuje i opisy dřívějších rukopisů nebo opisy knih, které nemá smysl ve všech případech digitalizovat. Digitalizované dokumenty se zpřístupňují prostřednictvím Manuscriptoria.

#### 2. Staré tisky:

Celkový rozsah sbírky: 179,5 tis. svazků

- z toho 13,5 tis. svazků je dosud nesignovaných

- z toho má záznam: 150,3 tis.

Dosud digitalizováno: 126,3 tis. (70%)

✓ **Zbývá zdigitalizovat: 56 000 (34%) starých tisků.**

**Dosavadní praxe:** Zbývá zdigitalizovat 53 200 sv., zpracovat záznamy pro 29,2 tis. dokumentů a 13,5 tis. svazků osignovat, zdigitalizovat přílohy v tiscích digitalizovaných Googlem, které nebylo možné v rámci tohoto projektu zpracovat (množství ukáže analýza). Probíhá digitalizace v rámci Ebooks on Demand (EOD), která používá nižší rozlišení než digitalizace podle požadavků VISK 6, ale zároveň užívá téhož standardu pro komplexní digitální dokument jako digitalizace ve VISK 6, je tedy bez další konverze zařaditelná do Manuscriptoria. Digitalizace ve spolupráci s Google books pokryla většinu fondu starých tisků NK, byly vyloučeny tisky ve špatném stavu, velkoformátové tisky a tisky s rozkládacími přílohami, mnohdy v podobě historických map či rytin.

**Návrh do budoucna:** Pro dokumenty nezdigitalizované společností Google bude do budoucna zapotřebí vymyslet speciální postup vysoce šetrné digitalizace speciálně zaměřené na historické fondy a mapy, a to ve spolupráci s OOKF. Pro standardní digitalizaci by nicméně přicházely v úvahu dosud nezpracované rezervní fondy ORST. Odhadem se jedná o 19 tisíc dokumentů v rezervních fondech (není dosud zkatalogizováno, ani zdigitalizováno) a Lobkovické knihovně. V případě, že by se nezdařilo pokračování projektu s Google Books, navýšil by se tento počet na 45 tisíc dokumentů (26 tis. dokumentů je zkatalogizováno a je možné je digitalizovat ve spolupráci s Google Books).

### **3. Inkunábule:**

Celkový rozsah sbírky: 4 500 položek

Dosud digitalizováno: 100 položek

✓ **Zbývá zdigitalizovat 4 400 (98%) inkunábulí.**

**Dosavadní praxe:** Inkunábule dosud nebyly takřka digitalizovány, 100 položek bylo zdigitalizováno v rámci programu VISK 6.

**Návrh do budoucna:** Zdigitalizovat jen výběr, tj. 200 (zejména světové unikáty), protože většina titulů je přístupná prostřednictvím jiných zdigitalizovaných exemplářů v databázích různých institucí, zejména Bavorské státní knihovny.

### **4. Historické mapy a atlasy:**

Samostatné mapy jsou vesměs katalogizovány a digitalizovány. Zásadní je nyní detailní zpracování historických atlasů a jejich digitalizace (množství ukáže analýza).

Celkový rozsah sbírky: 640 map a cca 130 atlasů

Dosud digitalizováno: mapy takřka všechny, atlasy dosud nikoliv

✓ **Zbývá zdigitalizovat: cca 130 atlasů**

**Dosavadní praxe:** Většina samostatných map sbírky ORST byla zdigitalizována v rámci programu VISK 6 a díky spolupráci s projektem Chartae Antiquae a Českým úřadem zeměměřickým a katastrálním.

**Návrh do budoucna:** Postupná katalogizace historických atlasů a jejich příprava pro digitalizaci.

### **5. Digitalizace příruční knihovny ORST**

Příruční knihovna vytvářená pro badatele v oblasti rukopisů a starých tisků a relevantních oborů (medievalistika, dějiny raného novověku, heraldika, paleografie, dějiny umění, atd.)

Celkový rozsah sbírky: cca 22 000 svazků

Dosud digitalizováno: nelze kvantifikovat, jedná se často o duplicitní jednotky, které mohly být digitalizovány z jiných fondů

✓ **K digitalizaci: nelze kvantifikovat**

**Dosavadní praxe:** Od roku 2020 započala v malých dávkách digitalizace na pracovišti v CDH. Pracovníci ORST vytvářeli seznam položek k digitalizaci, pracovníci OSF jej kontrolovali v Registru digitalizace a vyřazovali duplicity. Po obdržení revidovaného seznamu pracovníci ORST připravovali zásilky k digitalizaci v CDH. Po dokončení digitalizace bylo pracovníkům HHF nabídnuto stažení OCR edic (zajišťoval Ing. Kukač). Dosud bylo zpracováno jen 2x10 svazků.

**Návrh do budoucna:** Pokračovat ve výběru dokumentů z příruční knihovny ORST a vybrané svazky digitalizovat na pracovišti v CDH.

#### **Priority digitalizace v ORST:**

- Pokračovat v digitalizaci středověkých rukopisů (dosud zdigitalizováno cca 46% tohoto fondu). Do budoucna je třeba se zaměřit na další typově odlišné materiály (inkunábule – výběrově, české tisky, novověké rukopisy);
- Na hromadnou digitalizaci starých tisků ve spolupráci s Google by měla navázat digitalizace starých tisků, které nemohly touto digitalizací projít (cca 53.200 sv.);
- A dále digitalizovat přílohy v tiscích, zdigitalizovaných v rámci projektu Google (nutná analýza množství těchto příloh).

#### **Digitalizace z fondů ORST v rámci interní digitalizační linky:**

- A. Pracovníci ORST a Referátu Manuscriptorium budou systematicky připravovat seznamy dokumentů určených k digitalizaci včetně základního přehledání v Registru digitalizace.
- B. Počet digitalizovaných dokumentů se může výrazně navýšit – kapacita ORST dostačuje k přípravě cca 1.000 dokumentů ročně, digitalizační linka umožňuje digitalizaci 500 svazků ročně, tj. cca 40 svazků měsíčně.
- C. Bude zajištěna možnost stažení OCR textů pro badatelské účely i za účelem možného dalšího zpracování v Manuscriptoriu.
- D. V digitální knihovně Kramerius bude vytvořena sbírka pro ORST.
- E. Výhledově je možné přidání starých tisků (například vydávané od 17. století výše) do digitalizační linky. Je třeba ale ověřit průchodnost starých tisků v digitalizační lince a rovněž dořešit standardy, podle kterých by byla digitalizace prováděna. V současnosti je k dispozici Metodický pokyn pro digitalizaci starých tisků (vydán 5. 5. 2020), u které je potřeba ještě ověřit vhodnost pro digitalizaci z fondů ORST.
- F. Výhledově by se mohly do interní digitalizační linky přidat i inkunábule, za předpokladu, že budou vytvořeny odpovídající standardy.

### **Hudební oddělení (HO)**

#### **1. Rukopisy:**

Celkový rozsah sbírky: 6 000 svazků

Dosud zdigitalizováno: 500 svazků

- ✓ **Zbývá zdigitalizovat 5 500 (91,5%) rukopisů**

**Dosavadní praxe:** Celá rukopisná sbírka je zpracována v mezinárodním soupisu hudebních pramenů RISM (Répertoire Internationale des sources musicales) a tím dokumentačně zpřístupněna k badatelskému, ale i umělecky interpretačnímu a edičnímu využití. V současné době se uvažuje o konverzi této vědecké dokumentace do elektronického katalogu NK ČR.

**Návrh do budoucna:** Příprava konverze popisů rukopisné sbírky z RISM do elektronického katalogu NK ČR. Hledání prostředků pro digitalizaci.

## **2. Tisky:**

Celkový rozsah sbírky: 110 000 svazků

- z toho zpracováno ve formě popisů: 32 700 sv.

Dosud zdigitalizováno: (3%)

✓ **Zbývá zdigitalizovat 107 700 (97%) tisků**

**Dosavadní praxe:** Fond obsahuje cca 14 000 tisků z 19. století, z toho cca 5 500 tisků české provenience, přednostně určených pro digitalizaci. Tištěné hudebniny jsou zpracovány v elektronickém katalogu NK ČR v minimálním záznamu, který umožňuje jeho zpřístupnění. Pouze třetina celku je rekatalogizována dle požadavků standardu pro zpracování hudebnin, včetně tvorby věcných autorit pro speciální druh dokumentu a unifikovaných názvů. Zbývá zpracovat 63 334 jednotek, což dle nynějšího tempa zpracování si vyžádá přibližně dalších 15 let. Od roku 2016 se 2-3x ročně posílá do CDH na digitalizaci výběr českých hudebnin 19. století - cca kolem 40-50 signatur (některé vybrané dokumenty byly konvoluty). Pracovníci HO prohlíží Registr digitalizace a vyřazují duplicity.

**Návrh do budoucna:** Kapacity Hudebního oddělení dostačují k navýšení tohoto způsobu zpracování (ke každému dokumentu se pořizuje úplný záznam) až na 50 dokumentů měsíčně, což by znamenalo 600 dokumentů ročně. V horizontu cca 5 let (pokud vezmeme v potaz dokumenty digitalizované na dalších pracovištích, zejm. v MZK) by tak mohla být zdigitalizována většina hudebních tisků české provenience z 19. století. Digitalizace probíhá výhradně v rámci digitalizační linky v CDH.

## **3. Korespondence:**

Celkový rozsah sbírky: 940 jednotek

- z toho zpracováno ve formě popisů: 940

Dosud zdigitalizováno: 0

✓ **Zbývá zdigitalizovat 940 jednotek (100%)**

**Dosavadní praxe:** Postupná katalogizace.

**Návrh do budoucna:** Hledání prostředků pro digitalizaci.

## **4. Digitalizace příruční knihovny HO**

Příruční knihovna vytvářena pro badatele v oblasti hudební vědy a relevantních oborů.

Celkový rozsah sbírky: cca 11 000 knihovních jednotek

Dosud digitalizováno: nelze kvantifikovat, jedná se často o duplicitní jednotky, které mohly být digitalizovány z jiných fondů

✓ **Zbývá digitalizovat: nelze kvantifikovat**

**Dosavadní praxe:** žádná

**Návrh do budoucna:** Analýza pracovníků HO za účelem přípravy budoucí digitalizace obdobné se studovnou ORST.

## **5. Digitalizace knih přivezených pracovníky ORST a HO z depozitáře v Neratovicích**

Celkový rozsah sbírky: nelze kvantifikovat

Dosud zdigitalizováno: nelze kvantifikovat, jedná se často o duplicitní jednotky, které mohly být digitalizovány z jiných fondů

✓ **K digitalizaci: nelze kvantifikovat**

**Dosavadní praxe:** Z depozitáře jsou vybírány dokumenty související s fondem HHF, zejména edice textů z 19. století, relevantní monografie a odborné studie, staré tisky z druhé poloviny 18. století a příbuzné dokumenty z 1. pol. 19. století. Za rok 2020 bylo vytříděno a dovezeno 50 beden. Ve spolupráci s OOKF probíhá očista a příp. dezinfekce dovezených knih a uložení v prostorách HHF (z toho dosud 30 svazků v příruční knihovně) a v Rezervním fondu (výběr podle pracovníků HHF), katalogizace ani digitalizace zatím nebyly zajištěny.

**Návrh do budoucna:** Předání knih relevantních pro fond HO do linky zpracování NKF, tam katalogizace, předání k digitalizaci, návrat do HO, možnost stáhnutí OCR pro HO.

**Digitalizace z fondů HO v rámci interní digitalizační linky:**

- A. HO připraví 50 svazků tisků měsíčně na digitalizaci včetně základního prohledávání v Registru digitalizace (v případě nejasností je kontaktní osobou V. Jiroušek z oddělení 1.4.7.).
- B. Vytvoření sbírky pro HO v digitální knihovně.
- C. Výhledově možnost digitalizace ručně psané korespondence, která je však složitější ke katalogizaci. Zároveň pro ručně psané dokumenty prozatím není vytvořen standard pro digitalizaci. Do budoucna bude případně možné zohlednit výsledky projektu PERO.

## Slovanská knihovna (SK)<sup>1</sup>

### 1. Digitalizace historických rukopisů

Celkový rozsah sbírky – cca 468 jednotek

Dosud digitalizováno – 68 rukopisů (14,5%)

✓ **k digitalizaci – cca 340 rukopisů (72,5%)**

**Dosavadní praxe:** Digitalizace historických rukopisů probíhá postupně v rámci programu VISK 6. Sběrka obsahuje i opisy dřívějších rukopisů nebo opisy knih, které nemá smysl ve všech případech digitalizovat. Digitalizované dokumenty se zpřístupňují prostřednictvím Manuscriptoria.

**Návrh do budoucna:** Pokračovat v postupné systematické digitalizaci v rámci VISK 6 ročním počtem cca 6 jednotek. Za současného personálního obsazení není vzhledem k charakteru dokumentů a náročnosti jejich přípravy urychlení digitalizace reálné.

### 2. Dokončení digitalizace starých tisků (knih vydaných před rokem 1800)

Celkový rozsah sbírky – cca 5400 starých tisků

---

<sup>1</sup> V případě Slovanské knihovny nemá smysl vyjadřovat kvantifikaci požadavků (plánů) na budoucí digitalizaci procentuálně. Jelikož naprostá většina fondu SK je nebohemiakálního charakteru a tyto dokumenty cizí provenience mohou být předmětem digitalizace v zemích svého původu, je nutné a vhodné zaměřit se pouze na unikátní části fondu SK. Z tohoto mnoho již bylo vykonáno.

Dosud digitalizováno – cca 4100 starých tisků (76%)

✓ **k digitalizaci – cca 1300 starých tisků (24%)**

#### **Dosavadní praxe:**

Vybrané unikátní staré tisky byly a jsou digitalizovány v rámci VISK 6, většina sbírky byla digitalizována v rámci projektu Google. Dosud nedigitalizované dokumenty byly z projektu Google vyřazeny většinou z důvodu horšího fyzického stavu. Digitalizované dokumenty se zpřístupňují prostřednictvím Manuscriptoria (resp. Google Books).

#### **Návrh do budoucna:**

- A. Pokračovat v konverzi dat vytvořených v projektu Google do Manuscriptoria v rámci programu VISK 1, kterou koordinuje HHF.
- B. Zahrnout část již katalogizovaných dokumentů, které byly v posledních letech restaurovány, do další fáze projektu Google, jehož přípravná část začíná roku 2021. S digitalizací se počítá cca v roce 2024.
- C. Zbývající dokumenty digitalizovat v rámci digitalizační linky v CDH nebo na pracovišti Oddělení rozvoje a technické podpory služeb na manuálních skenerech (po dokončení bodu B této části materiálu). Příprava dokumentů v SK.

### **3. Digitalizace vybraných českých dokumentů z oblasti slavistiky**

Celkový obsah sbírky - nelze určit, řádově tisíce

Dosud digitalizováno – 347 jednotek

✓ **k digitalizaci – řádově tisíce jednotek**

**Dosavadní praxe:** Cílem je digitalizace zásadních prací z oblasti slavistiky české provenience, které dosud nebyly digitalizovány v rámci programu NDK. Digitalizované dokumenty se zpřístupňují v Krameriovi. S digitalizací se započalo od roku 2020. K dispozici je dílčí seznam vytipovaných dokumentů, který se dále doplňuje podle vybraných bibliografií.

**Návrh do budoucna:** Pokračovat v průběžné digitalizaci připravených dokumentů podle kapacitních možností pracovníka SK provádějícího přípravu (úprava katalogizačního záznamu, přidělení čísla ČNB, kontrola v Registru digitalizace), zásilky předávat do CDH, kde lze využívat manuální i automatizované skenery. Měsíčně cca 40 svazků.

Lze provádět souběžně s digitalizačním programem popsáním v části 4.

### **4. Dokončení digitalizace periodik vydávaných na území Československa v letech 1918–1945 příslušníky ruské, ukrajinské a běloruské emigrace**

Celkový rozsah sbírky – cca 437 titulů

Dosud digitalizováno – cca 326 titulů

✓ **k digitalizaci – cca 110 titulů (cca 93 000 stran)**

**Dosavadní praxe:** Sbírkou obsahuje cca 437 titulů periodik vydávaných na území ČSR příslušníky ruské, ukrajinské a běloruské emigrace. Tituly jsou dochovány v různém stupni úplnosti, v ostatních českých knihovnách jsou zastoupeny sporadicky.

Dosud digitalizováno cca 326 titulů. Většina dosud digitalizovaných dokumentů je dostupná v Krameriovi 3. Některé dokumenty z posledního provedeného programu souběžného mikrofilmování a digitalizace dosud v digitální podobě nedostupné.

#### **Návrh do budoucna:**

- A. prověřit tituly, které byly digitalizovány, ale dosud nejsou v digitální podobě dostupné (seznam pracuje SK) a zajistit jejich zpřístupnění v K5 (zajistí ODi).
- B. průběžně digitalizovat dosud nedigitalizované tituly, a to podle kapacitních možností pracovníka SK provádějícího přípravu (úprava katalogizačního záznamu, přidělení čísla ČNB, kontrola v Registru digitalizace), zásilky předávat do ODi nebo na pracoviště Oddělení rozvoje a technické podpory služeb za použití manuálních skenerů.  
Lze provádět souběžně s digitalizačním programem popsáním v části 3.

## 5. Digitalizace mikrofilmových kopií unikátních novin z fondu SK

- ✓ k digitalizaci – cca 300 000 polí mikrofilmu (800 titulů – 300 000 stran)

**Dosavadní praxe:** Vhodná by byla digitalizace unikátních titulů novin ze sbírky Ruského zahraničního historického archivu, které byly v průběhu uplynulých 30 let převedeny na mikrofilm.

**Návrh do budoucna:** Všechny archivní kopie mikrofilmů jsou uloženy v CDH. Provéřit jejich kvalitu a stav a v souladu s tím rozhodnout o možné digitalizaci. Jde o unikátní dokumenty, jejich digitalizace by byla velmi přínosná, jde však o dokumenty nebohemikálního charakteru. Digitalizované dokumenty by se zpřístupňovaly v K5.

## 6. Digitalizace zbývající části monografií z 19. století

Celkový rozsah sbírky – cca 52 000 jednotek

Dosud digitalizováno – cca 35 000 jednotek

- ✓ k digitalizaci – cca 17 000 jednotek

**Dosavadní praxe:** Větší část sbírky byla digitalizována v rámci projektu Google (důvodem vyřazení dokumentu z projektu byl horší fyzický stav nebo nejasné autorskoprávní náležitosti). Roku 2021 začala přípravná fáze navazující části projektu Google.

Dosud digitalizované dokumenty jsou přístupné v rámci Google Books.

### Návrh do budoucna:

- A. zajistit konverzi dat z úložiště A. Knolla do Kramera (součást Hlavních úkolů NK na rok 2021 – úkol č. 46) a zabezpečit plynulou konverzi v budoucnu zhotovených dat.
- B. pokračovat v přípravě dokumentů pro digitalizaci společností Google (VISK 6).

## 7. Digitalizace vybraných unikátních monografií a periodik ze sbírky Ruského zahraničního historického archivu

Celkový rozsah sbírky - cca 20000 titulů

Dosud digitalizováno - 0

- ✓ K digitalizaci – cca 5000 monografií, 3000 titulů periodik (větší část tvoří časopisy)

**Dosavadní praxe:** Cílem je digitalizace unikátních dokumentů ze sbírky knih a periodik Ruského zahraničního historického archivu, které jsou hojně vyhledávané mezinárodní odbornou veřejností, ale které nebyly mikrofilmovány (digitalizovány) v rámci uskutečněných projektů. Jde především o materiály dokumentující vývoj revolučního hnutí v Rusku, o produkci revolučních organizací v Rusku i za jeho hranicemi v prvních dvou desetiletích 20. století, dále o monografie vydávané v Rusku i za jeho hranicemi v období revolučního roku 1917 a během následné občanské války, výběrově též o produkci ruské a ukrajinské emigrace po roce 1917. V případě periodik by se digitalizace zaměřila na unikátní tituly ze sbírky novin a časopisů vydávaných po celém světě v letech 1918–1945 příslušníky ruské,

ukrajinské a běloruské emigrace, která je zapsána na seznam Paměť světa organizace UNESCO. Digitalizované dokumenty by se zpřístupňovaly v K5.

**Návrh do budoucna:** Postupný výběr a předdigitalizační příprava a ověřování v registru digitalizace na pracovišti SK, průběžná digitalizace ODi, zpřístupňování v K5. Nejde o bohemikální dokumenty. V současné době mimo kapacitní možnosti SK.

#### **8. Digitalizace knižní produkce ruské, ukrajinské a běloruské emigrace na území Československa v letech 1918–1945**

Cílem byla digitalizace monografických publikací vydaných autory z řad ruské, ukrajinské a běloruské emigrace a produkce emigrantských nakladatelství na území Československa v letech 1918–1945. Jde o mezinárodně významné téma, vyhledávané řadou zahraničních badatelů. Projekt probíhal v letech 2014–2020 v rámci NDK. Digitalizované dokumenty jsou dostupné v K5.

Celkový rozsah sbírky - 3500 jednotek

Digitalizováno – cca 2780 jednotek.

✓ **K digitalizaci – 0 - projekt ukončen**

#### **Digitalizace z fondů Slovanské knihovny v rámci interní digitalizační linky:**

- A. Zachování přípravy 50 svazků (bohemikální dokumenty z oblasti slavistiky) měsíčně na digitalizaci na pracovišti v Klementinu, včetně základního prohledávání v Registru digitalizace (v případě nejasností je kontaktní osobou V. Jiroušek z oddělení 1.4.7.)
- B. V rámci digitalizační linky v CDH zpracování jednotlivých titulů periodik, které má Slovanská knihovna v kompletnosti.
- C. Výhledově digitalizace vybraných titulů periodik z mikrofilmů, které má Slovanská knihovna uložené v CDH.
- D. Výhledově digitalizace vybraných starých tisků z fondů Slovanské knihovny.